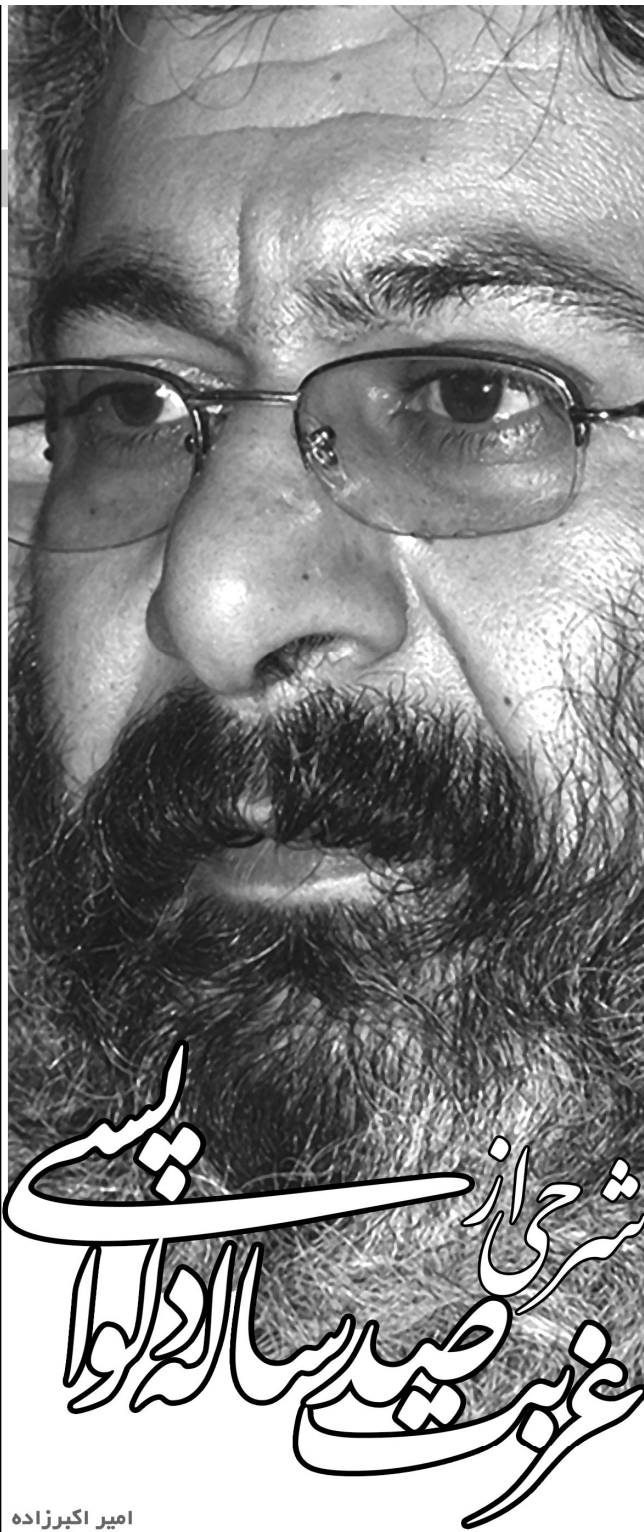

امیر اکبرزاده

یادداشتی کوتاه بر مثنوی شیعه‌نامه

این روزها اگر گذرت به هر کدام از مراکز توزیع محصولات فرهنگی بیفتند، خصوصا مراکزی که در زمینه ارائه محصولات مذهبی فعالیت دارند، اولین چیزی که توجهات را جلب می‌کند صدای شعرخوانی شاعر اهل بیت مرحوم محمدرضا آغاسی است که در قالب لوح فشرده، کاست و... به بازار روانه شده است.

بعد از این که برای شادی روحش فاتحه‌ای می‌خوانی در ذمت جرقه‌ای زده می‌شود که چرا آغاسی به عنوان یک شاعر در بین عموم جامعه این قدر محبوبیت و جایگاه دارد که حتی پس از مرگش، در زمانی که جریانات شعری و ادبی گسترده‌ای سر به طغیان برداشته‌اند، مورد توجه است؟

پس به فکر می‌افتی که یکی از سرودهای او را بررسی کنی تا رمز شهرت و محبوبیت این شاعر را در مقابل شاعران بزرگ، صاحب سبک و نام‌آور (در بین خواص شعری)

هم‌روزگارش که بین طبقه تحصیل‌کرده و به قولی خواص ادبیات جایگاه رفیعی دارند، کشف کنی؛ بهترین شاهد مثال برای بررسی، مثنوی شیعه‌نامه است. به هیچ وجه سعی ندارم که شیعه‌نامه را از دیدگاه ادبی و یا به عبارتی از منظر خواص، نقد و بررسی کنم؛ بلکه به عکس، می‌خواهم از زاویه دید عموم مردم کوچه و بازار با این شعر روبه‌رو شوم و پی به ماهیت عوام‌پسندی آن ببرم. آغاسی، شاعر اهل بیت بود، در کنار شاعر دفاع مقدس بودنش شاعری بود که اهل بیت را خوب می‌شناخت؛ چه از نظر شناخت عام و چه از نظر شناخت خاص، یعنی او عامه جامعه را درک کرده بود و با شیوه برخورد و درک عمومی جامعه با اهل بیت به‌ویژه از

مرحوم آغاسی با توجه و شناخت از طبع و ذائقه و سلیقه عموم مردم توانست آثاری را خلق کند که می‌توان آن‌ها را ماندگار نیز گفت چون آثاری که مردم، مهر تأیید بر آن‌ها می‌زنند، ماندگاری را نیز تجربه می‌کنند

ادبیات مربوط به این خاندان آگاه بود و این کلید رمز را کشف کرده بود. او می‌دانست که مردم عادی و کمتر آشنا با ادبیات حرفه‌ای و کلاسیک (آکادمیک) چه چیز را از یک شعر

می‌طلبند و چه بازده‌ای را در برابر این سروده‌ها دارند؛ به عبارت دیگر او از ظرفیت این قشر به‌خوبی بهره می‌جست تا مفاهیم و ذهنیات خود را ارائه بدهد؛ که صد البته موفق هم بود. شیعه‌نامه، نمونه بارزی بر این مدعاست، مثنوی‌ای که با حمد و ستایش خداوند و نعت رسول‌الله و مدح امیرالمومنین آغاز می‌شود و بعد درباره اهل بیت کلیت پیدا می‌کند همان گونه که قدما این شیوه را آزموده و در جلب رضایت مردم به موفقیت‌های چشم‌گیری رسیده بودند؛ با زبانی همه‌فهم و روان، وزنی سلیس و بدون سکت‌های رایج وزنی و با استمداد از آیات و روایاتی که برای مردم، غریبه نیست.

وزنی که آغاسی در این مثنوی استفاده کرده است، وزنی حماسی - احساسی است که می‌تواند در روح مردم رسوخ کند و تأثیرگذار باشد. در ادامه به سبک آشنای مداحان و اهل منبری‌ها گریزی می‌زند؛ به کربلا و واقعه روز عاشورا، که این گریز از منظر عموم مخاطبان، دور و ناآشنا نیست. بسیاری از مردم با این نوع ارجاع به واقعه کربلا آشنا هستند چون این گریز اصولا لازمه و جزو پدیده اصلی شعر هیبتی است. شعری که از بطن جامعه تغذیه می‌کند و متقابلا به تغذیه این قشر می‌پردازد... این گریز از آن جایی آغاز می‌شود که شاعر به وصف خصوصیات شیعه و با ایاتی آتشین و حماسی و هم‌آغاز با لفظ «شیعه» کار را

و.ع می‌کند، با وامی که برای هر کسی آشناست:

نو از نی چون حکایت می‌کند

بیعه را در خون روایت می‌کند

این جا به بعد شعر حماسی‌تر از قبل به‌پیش می‌رود چون شاعر با تکیه به طبع مخاطبانش می‌داند که برای سرذوق آوردن مخاطب بایستی روحیه حماسی او را تقویت کرد و این گونه است که شعر در بستر ایاتی از این دست:

یاعلی‌جان! تا ز عشقت دم زدم

پرسه در شش گوشه عالم زدم

حیدر! یک جلوه محتاج توام

دار برپا کن که حلاج توام

شیعه یعنی شرح منظم طلب

از حجاز و کوفه تا شام و حلب

شیعه یعنی یک‌بیابان بی‌کسی

غربت صدساله دلواپسی

شیعه یعنی عدل و احسان و وقار

شیعه یعنی انحنای ذوالفقار

شیعه یعنی «سابقون السابقون»

شیعه یعنی یک‌تپش عصیان و خون

شیعه یعنی تشنه جام بالا

شیعه یعنی قیام کربلا

و...

از بیت بالا به بعد، شاعر به کربلا گریز می‌زند و می‌کوشد با طرح مباحثی، شیعه را مجدداً به معرفی بنشیند تا با این خصوصیات به انتهای شعر و بخش پایانی و حرف اصلی خود برسد که در پرده می‌خواهد بگوید شیعه واقعی، در انتظار موعود همانند یاران باوفای جدش ابا عبدالله است:

مرتضی اهوری

آشنا

کتابخانه

شیعه یعنی شوق، یعنی انتظار صاحب آینه تا صبح بهار شیعه یعنی سالک پا در رکاب تا که خورشید افکند از رخ نقاب عشق بازان! شور و حال آمد پدید میوه و حاو میوه دال آمد پدید آمد آن نوری که در ناباوری سر زند از غرب، مهر خاوری راستین مردی رسد با تیغ کج شیعیان! الصبر مفتاح الفرج!

اما این تمام آن چیزی نیست که مدنظر است، آن چه نگارنده را وا داشت تا این چند سطر را به خامه تحریر درآورد اقبال و جایگاه و محبوبیت مرحوم آغاسی است در برابر شاعران بزرگی که در بین عموم مردم، ناشناخته (یا کم تر شناخته) مانده اند، شاعرانی که از نظر فن شعر و... به مراتب در رتبه و جایگاه بالاتری از آغاسی قرار دارند (هرچند در اشعار آغاسی هم می شود ابیاتی را پیدا کرد که از نظر ادبی سطح کاملاً متفاوتی با دیگر سروده های وی دارند ابیاتی مانند:

مشعر من! سعی صفا کرده ای
کعبه شش گوشه بنا کرده ای
یا

نام تو بردم، لبم آتش گرفت
شعله به دامن سیاهش گرفت
(و...)

دوباره برگردیم به عقب و نگاهی به مطالب قبل بیندازیم. آغاسی ذائقه مردم را می شناخت یعنی می دانست چه گونه شعر بگوید و چه شعری که ذهن عام جامعه آن را قبول کند، به طوری که حتی گاه مشاهده می شود که افرادی از شاعران نوپا و جوان و جویای نام (و حتی بزرگان) به تقلید از او می پردازند - چه در سرایش شعر و چه در شیوه خوانش ابیات - که این خود مطلب دیگری است.

نحوه شعر خوانی آغاسی نیز در ارائه و همه گیر شدن شعرش نقش بسزایی داشت؛ لحن حماسی، طنز طعنه کلام و صدای به یادماندنی که هنوز همراه خاطرات خوشی برای خیلی هاست، این سبک منحصر به فرد او بود که توانست حتی به تعبیری - شعر را و به خصوص شعر آیینی را به سطح مقبول و بین مردم بیاورد و در بستر جامعه جاری و ساری بسازد. آغاسی خواسته و یا ناخواسته مسبب این شد که شعر از آن جایگاه صدرنشینی و دوردستی خودش پای پایین گذاشته و از مجمع خواص به بزم عوام راه پیدا کند به صورتی که در زمره هر کسی جاری بشود، شعر هیئت نیز تأثیری هرچند در حد بضاعت خویش از این موهبت گرفت، بماند این که از آن طرف راه رام سقوط و افراط و تفریط را در پیش گرفت (که خود مجال دیگری برای بحث و آسیب شناسی می طلبد...)

به طور کل و در مجموع، مرحوم آغاسی با توجه و شناخت از طبع و ذائقه و سلیقه عموم مردم توانست آثاری را خلق کند که می توان آن ها را ماندگار نیز گفت چون آثاری که مردم، مهر تأیید بر آن ها می زنند، ماندگاری را نیز تجربه می کنند، آثاری که می توانند او را در ذهن و یاد مردم زنده نگاه دارد و دستگیر او در فردای محشر باشند.

یاد و خاطره اش را گرامی می داریم و از خداوند متعال برای وی طلب مغفرت و آرامش داریم.

این سخن کوتاه کردم و السلام
شیعه یعنی تیغ بیرون از نیام

پیدایش و گسترش تشیع

این نوشتار ترجمه کتاب «تاریخ الامامیه» از دکتر عبدالله فیاض استاد تاریخ دانشگاه بغداد است. شهید آیت الله سید محمدباقر صدر نیز بر آن کتاب مقدمه ای نگاشته اند و در آن، دلایل پیدایش تشیع و زمان ظهور آن را به گونه ای مستدل بیان داشته اند. این کتاب ضمن بیان معنی واژه شیعه در لفظ و با توجه به روایات گوناگون، با استفاده از شواهد تاریخی و با اشاره به نظریه های گوناگون، تاریخ پیدایش تشیع را بیان می کند. اقوام شیعه و مراکز شیعه نشین در خلال قرن اول و سوم هجری، اشاره به فرقه «غلات» و موضع شیعیان نسبت به آن ها، شرح و توضیح عقاید اساسی شیعه امامیه هم چون امامت، علم ائمه، عصمت ائمه، غیبت، تقیه و رجعت از جمله مباحث فصل چهارم این کتاب است.

تاریخ تشیع از آغاز تا پایان غیبت صغری

تشیع در کدام یک از دوره های اسلامی پدید آمد؟ پیشینه نام گذاری شیعه چیست؟ شیعیان چه عقایدی دارند؟ کتاب تاریخ تشیع از آغاز تا پایان غیبت صغری که توسط آقای غلام حسن محرمی، به شیوه متون درسی تهیه، تنظیم و نگارش یافته، درحقیقت پاسخی است به سؤالات فوق و نیز تحقیقی پیرامون چگونگی پیدایش تشیع و توسعه شیعه تا پایان غیبت صغری. در این کتاب، مولف ابتدا برخی منابع اختصاصی و عمومی تاریخ تشیع را معرفی کرده و سپس با توضیح لفظ شیعه در لغت و قرآن و نیز با اشاره به رخداد سقیفه، چگونگی پیدایش تشیع را شرح می دهد. مولف در بخش بعدی کتاب، تحول شیعیان را در زمان های امویان و عباسیان، با تأکید بر نقش ائمه معصوم در آن اعصار، مورد کاوش قرار می دهد. گستره جغرافیایی تشیع، قیام های شیعیان و مناطق شیعه نشین در قرن دوم هجری، انشعاب های مختلف شیعه و دلایل پدید آمدن آن ها، آغاز اجتهاد در شیعه و نیز نقش شاعران در توسعه مکتب پویای شیعه از جمله مباحثی است که در این کتاب به آن ها اشاره شده است. گفتمانی است، چکیده هر درس و پرسش های آخر هر درس، خوانندگان را برای توجه بیش تر به مباحث ترغیب می کند.

شیعه شناسی مقدماتی

این کتاب به قلم دکتر محمدعلی شمالی نگارش یافته و خلاصه ای است از کتاب «اسلام شیعی، پیدایش عقاید و اعمال» که در سال ۲۰۰۴ میلادی به کوشش انتشارات ICAS در لبنان چاپ و منتشر شده است. این کتاب کوچک، با زبان ساده و روان، به اختصار موضوعات اساسی مربوط به اسلام و تشیع را بررسی می کند. توضیح معنای لغوی و اصطلاحی شیعه با اشاره به برخی از دیدگاه های محققان و اشاره به روایات اسلامی و شواهد تاریخی برای شرح پیدایش تشیع و نیز اسامی شیعیان نخستین، از جمله مباحث آغازین این کتاب است. هم چنین بررسی و بیان منابع تفکر شیعی یعنی قرآن، سنت، عقل و اجماع، توضیح آموزه های بنیادین شیعی و شرح مختصر عدل الهی و... و شرح و توضیح وضعیت شیعیان جهان از مباحث این کتاب است.

فرهنگ کلامی شیعه

این کتاب حاصل زحمات جمعی از پژوهشگران پژوهشکده تحقیقات اسلامی است و بیش از هفتصد عنوان یا مدخل کلامی را در خویش جای داده است. فرهنگ شیعه، به مسایل دینی و عقیدتی جوانان که در حوزه علم کلام است، اشاره کرده و به تجزیه و تحلیل آن ها پرداخته است.

دستیابی سریع دانش جویان، طلاب علوم دینی و پژوهشگران جوان به مجموعه ای نفیس از نظرات و دیدگاه های شیعه، استفاده آسان از معارف غنی شیعه برای اقشار گوناگون مردم، تبیین و تحلیل مختصر و گویای موضوعات و اصطلاحات کلامی شیعه و بازشناسیدن نظریه رایج و غالب شیعه از جمله ویژگی های این فرهنگ است.

